

BERGEN KOMMUNE
BYRÅDSAVDELING FOR
BARNEHAGE OG SKOLE

PLAN FOR SAMARBEID OG SAMMENHENG MELLOM BARNEHAGE OG SKOLE I BERGEN KOMMUNE

INNHOOLD

<i>Om denne planen</i>	3
Del 1. Grunnlaget for samarbeid og sammenheng	4
<i>Samarbeid, sammenheng og overgang</i>	4
<i>Samarbeidet mellom barnehage og skole er ikke en frivillig sak</i>	5
<i>Barnehagens og skolens mandat og mål</i>	5
<i>Utfordring 1: Sikre en trygg overgang og mestre starten i skolen</i>	8
<i>Utfordring 2: Skape sammenheng i læringsinnholdet</i>	9
<i>Konsekvens: Behov for felles møteplasser for ansatte i barnehage og skole i Bergen</i>	10
Del II. Informasjon om hvordan samarbeidet skal skje i Bergen kommune	11
<i>1. Kompetanseheving</i>	11
<i>2. Arenaer for diskusjon og refleksjon</i>	12
<i>3. Informasjonsoverlevering fra barnehage til skole</i>	14

Om denne planen

Denne planen har som formål å styrke samarbeidet og sikre sammenhengen mellom barnehager og skoler i Bergen kommune. Barn og foreldre i Bergen skal oppleve en planlagt overgang fra barnehage til skole, slik at barnet kjenner seg trygt og opplever mestring. Barn og foreldre skal oppleve at barnehagen og skolen samarbeider også for å skape sammenheng i læringsinnholdet.

De aller fleste barna som begynner på skolen i Bergen, har tidligere gått i barnehage. Ved å ha god sammenheng mellom barnehage og skole kan man i større grad legge til rette for et helhetlig opplæringsløp som ivaretar enkeltbarnets behov. Det er viktig at barns lærelyst og læringspotensial ivaretas, utvikles og støttes så tidlig som mulig, og at barn får mulighet til å bygge videre på kunnskap, erfaringer og ferdigheter fra barnehagen inn i skolen. Forskning viser at barn som får en god skolestart, har høyere sannsynlighet for å lykkes senere i livet.

Planen er bygd opp i to deler:

Del I. Grunnlaget for samarbeid og sammenheng, inkludert regelverk og styringsdokumenter. Denne delen inkluderer også aktuell teori og forskning på området, kunnskap om læring, læringsinnhold og læringskultur i barnehage og skole.

Del II. Informasjon om hvordan samarbeidet kan og bør skje i Bergen kommune, inkludert tiltak, tilrettelegging og beskrivelser av samarbeid og ulike aktørers roller.

Delene må sees i sammenheng, da de både synliggjør nasjonale mål på området og lokale tiltak som kan bidra til å realisere ambisjonene. Bergen kommune har forventning til at samarbeidet skal gi konkrete resultater. Tiltakene som er definert i plandokumentet anses som både forpliktende og realistiske. I aktivitetene ligger imidlertid et handlingsrom for den enkelte områdeleder, rektor og barnehagestyrer. Sentrale krav skal kombineres med lokale løsninger.

Planen bygger på erfaringer fra samarbeidsprosjekt i Bergen

I over ett år har en arbeidsgruppe nedsett av Bergen kommune, Fagavdeling barnehage og skole arbeidet med og gjort erfaringer fra samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole. Arbeidsgruppen sine erfaringer danner grunnlaget for denne planen. Gruppen har bestått av både eierrepresentanter, pedagogisk støttepersonale, rektor, styrere, lærere og førskolelærere.

Nøkkelord for arbeid i gruppen – og dermed for denne planen – har vært *kulturbygging, møtesteder og dialog*. Forskning viser at førskolelærere og lærere har lite kunnskap om hverandres mandat og hverdag, noe som arbeidsgruppen også har erfart. Det er derfor nødvendig å bygge bro mellom barnehage og skole for å sikre læring og mestring hos barn og elever i Bergen.

DEL 1. GRUNNLAGET FOR SAMARBEID OG SAMMENHENG

Samarbeid, sammenheng og overgang

Det er i de senere årene blitt stadig større interesse internasjonalt og i Norge for å få etablert tettere sammenheng og gode overgangsordninger for barn som går fra barnehage til skole. Fenomenet sees særlig i sammenheng med målene om tidlig innsats, tilpasset opplæring og livslang læring.

Ulike begreper blir brukt på området som omhandler barnehagen og skolens samhandling (Kunnskapsdepartementet 2008). *Samarbeid* omfatter alle former for kontakt og samhandling mellom institusjonene (Aukland 2010). Det kan dreie seg om seg om utforming av felles planer, gjennomføring av felles aktiviteter og felles

kompetansetiltak for ansatte i barnehage og skole. *Sammenheng* retter søkelyset mot læringsinnholdet, mot en faglig sammenheng og progresjon i planer og innhold, gjerne fra fire – til åtteårsalderen. *Overgang* fokuserer på den perioden der barnet forlater barnehagen og starter i skolen. Overgangsfasen omfatter dermed bare noen måneder i seksåringens liv. Overgangen må likevel sees på som en omfattende prosess og berører både barnet, familien og miljøet rundt.

Bergen kommune ønsker å fokusere på en helhetlig tilnærming til samhandling barnehage – skole. Det innebærer at planen

både berører samarbeid, sammenheng og overgang. De ulike fenomenene forstås som gjensidig avhengige av hverandre og styrkes av å bli sett under ett.

Samarbeidet mellom barnehage og skole er ikke en frivillig sak

Samarbeidet er omtalt i *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver og Prinsipper for opplæringen i læreplanverket for Kunnskapsløftet*, som er forskrift til henholdsvis barnehageloven og opplæringsloven. I *Prinsipper for opplæringen* står samarbeid med barnehagen omtalt i følgende avsnitt:

«Godt og systematisk samarbeid mellom barnehage og barnetrinn, barnetrinn og ungdomstrinn, ungdomstrinnet og videregående opplæring skal bidra til å lette overgangen mellom de ulike trinnene i opplæringsløpet»

I rammeplanen for barnehagen er overgang til skole nevnt flere steder, og samarbeidet er særlig omtalt i rammeplanens kapittel 5.1 Grunnskolen, der det blant annet står følgende:

«Barnehagen skal, i samarbeid med skolen, legge til rette for barns overgang fra barnehage til første klasse og eventuelt skolefritidsordning. Dette skal skje i nært samarbeid med barnets hjem. Planer for barns overgang fra barnehage til skole må være nedfelt i barnehagens årsplan»

Kunnskapsdepartementet utarbeidet veilederen *Fra eldst til yngst* i 2008 og gir der retningslinjer og anbefalinger i arbeidet med å sikre gode overganger mellom barnehage og skole.

Barnehagens og skolens mandat og mål

Barnehagens og skolens mandat berører de samme barna. Barna har krav på helhet og sammenheng i oppvekst og læring, selv om institusjonene er formet av ulike historiske konstruksjoner. Barnehage og skole representerer ulike trinn i danning og utdanning. Å konstruere motsetning mellom de to institusjonene gavner ikke barna.

Germeten (2003) påpeker at det som skiller og det som samler, kan knyttes til ulike tradisjoner beskrevet i barnehagens rammeplan og skolens læreplaner. Motsetninger mellom disse institusjonene ligger muligens mest i begrepsbruken og de forestillinger denne vekker – ikke i reelle, praktiske motsetninger.

I dokumentene etter EUs Lisboa-møte forstås barnehagen som *grunnleggende* for barns læring etter barnehagealder. Skolens mandat som læringsinstitusjon er likevel annerledes enn barnehagens. Skolens formålsparagraf bruker begreper som *opplæring*, det å formidle og gi allmennkunnskap. Et viktig skille mellom barnehage og skole gjelder læringsmål. Rammeplanen og læreplanen formulerer målene ulikt. Skolens læreplaner i fag har mål for hva elevene skal kunne. Det er formulert kompetansemål på bestemte årstrinn i alle fag.

Rammeplanen inneholder ikke *resultatmål (kompetansemål)*, men opererer med *prosessmål*.

Med prosessmål forstås målsettinger som skal belyse hva de ansatte i barnehagen skal arbeide med for å sikre barn mangfoldige opplevelser og erfaringer. Barnehagen er et pedagogisk tilbud med stor metodefrihet, og personalet står også relativt fritt til å velge hvordan de tilrettelegger innholdet og arbeider med målene.

Lek

Leken er viktig for tilegnelse av kunnskap, språk, samt utvikling av sosial og emosjonell kompetanse. Den frie leken har en særstilling i barnehagen. Det er likevel ikke slik at leken hører til barnehagen og læring hører til skolen. Lek og læring er gjensidig avhengige fenomener i barns liv.

Kunnskapsløftet vektlegger *grunnleggende ferdigheter*, hvor formell opplæring i lesing og skriving begynner ved skolestart. I Læringsplakaten fremheves likevel tilpasset opplæring og muligheten til å variere arbeidsmåter i undervisningen. Lærere kan være kreative i valg av undervisningsmetoder for å nå kunnskapsmålene. Ved bruk av lek i undervisningen kan lærer legge til rette for kommunikasjon og samspill. Både rollelek, regellek og konstruksjonslek benyttes aktivt i bergensskolen.

Alle barn

Barnehage og skole rommer *alle barn* med hele spekteret av forskjellighet. Barnehage og skole er et speilbilde av samfunnet. Det ligger en verdi i at barn møter et flerkulturelt mangfold og erfarer samspill, og personlig vekst innenfor et slikt fellesskap.

For at hvert barn skal kunne utvikle positive erfaringer, kreves det at den enkelte blir sett og verdsatt.

Læringsrommet i barnehage og skole

«Rommet er som tiden: noe som inneholder oss og som vi inneholder, noe som skaper oss og som vi skaper»

Carla Rinaldi, Reggio Emilia.

Å skape et rom for læring – enten det gjelder barnehage eller skole – er en kreativ oppgave, ikke bare når det gjelder pedagogikk og arkitektur, men også relasjonelle sosiale, kulturelle og politiske overveielser og sammenhenger. Når jeg «stiger inn i» et rom settes jeg umiddelbart i relasjon til rommet. Rommet kommuniserer noe i

møte med meg: Alt avhengig av hvem jeg er og hvilke erfaringer jeg har med meg, får rommet et innhold og en betydning.

Rommet er ikke bare en arena for kommunikasjon, men også kommunikasjon i seg selv. Det bærer på ulike tanker og uttrykk om pedagogisk praksis. Når vi kommer inn i et rom kan vi – voksne som barn – lese rommet. Når vi planlegger og tilrettelegger et rom for barns læring, blir det derfor viktig å reflektere over – og ta konsekvensen av – følgende spørsmål:

- Hva vil vi at barn skal gjøre i akkurat dette rommet?
- Hvorfor er det viktig og hvilken pedagogisk sammenheng har det?
- Hva ser barn at de kan gjøre i dette rommet – og opplever barn seg velkommen i rommet?

Barn skal, i det de kommer inn i et rom (enten inne eller ute, enten i hele rommet eller i 'rommet i rommet'), oppleve at de er velkommen inn! Rommet skal ta imot barn med en tydelighet og estetikk som sier: «Velkommen inn! Her er alt klart – bruk det!».

Utfordring 1. Sikre en trygg overgang og mestre starten i skolen

Barnets overgang defineres som ferden gjennom forskjellige oppdragelses- og opplæringsarenaer, i møtet med nye lærere og nye kamerater og venner (Fabian 2004).

Skolestart innebærer mange forandringer og forskjeller for et barn. Barnet får en ny identitet, det blir en elev. Den nye statusen innebærer nye atferdskrav, barnet må lære seg klasserommets regler og språk, og det må lære å «lese» læreren. Noen barn kan oppleve overgangen som spesielt utfordrende. Barn med språkvansker, sosioemosjonelle vansker eller minoritets-språklig bakgrunn kan være blant disse.

Sammenliknet med barnehagen, møter barn i skolen et større miljø og mer komplekse omgivelser, noe som kan gjøre det vanskelig for barnet å orientere seg. I barnehagen var femåringen eldst, på skolen er seksåringen yngst. I kombinasjon med at de begynner på skolen, begynner de fleste barn også i skolefritidsordningen (SFO). For barnet innebærer det ytterligere overgang og sosiale kontekster. De fysiske omgivelsene i barnehage og skole kan være forskjellige, og antallet voksne i barnehagen per barn er oftest større enn voksen-tettheten i skolen.

Enkelte barn vil oppleve en ny tilværelse med økende krav og redusert støtte. Barn som er forberedt på hva som venter dem, mestrer skolesituasjonen bedre enn andre barn. Fabian (2002) mener at en konsekvens derfor bør være at barna må få kunnskaper og ferdigheter som gjør dem robuste med tanke på å mestre overgangen og skolestarten. Barn trenger først og fremst forståelse for samspillet, kulturen og reglene som kjennetegner skolen. Dette krever samspill mellom førskolelærere, foreldre og lærere. Sammen må de hjelpe barna som trenger det, til å bli kjent med, forstå og bruke både samspillsregler og praktiske rutiner. Voksnes initiativ bør kjennetegnes av en aktiv rolle som støtte-spillere og ressurspersoner.

Barnet bør få møte og snakke med andre barn som har erfart overgangen og skolestarten, allerede før det begynner i skolen. Småskoleelever har stor legitimitet blant barnehagebarn. Førstehåndserfaringer som småskoleelever opplever formidles til barnehagebarn med troverdighet. Kommunikasjon kan eksempelvis skje ved at elever på første trinn får besøke sin tidligere barnehage.

Utfordring 2: Skape sammenheng i læringssinnholdet

Felles læringssyn i barnehage og skole

Både Kunnskapsløftet og Rammeplanen støtter seg til et sosiokulturelt perspektiv på danning og læring. Et sosiokulturelt læringssyn bygger på en antakelse om at læring skjer gjennom bruk av språk og deltagelse i sosial praksis. Synet har røtter tilbake til John Dewey (1859-1952), Georg Herberg Mead (1868-1931), Lev Vygotsky (1886-1934) og Mikhail Bakhtin (1995-1975). Dewey mente at kunnskap ble til gjennom aktivitet med andre mennesker. Han er kjent for sitt sitat: «*Learning by doing and reflection*», som innebærer læring gjennom handling og erfaring. Et sosiokulturelt læringssyn innebærer et dynamisk syn på læring, hvor det ikke finnes en sannhet. Kunnskap er avhengig av den kulturen vi er en del av, og vi lærer gjennom hele livet.

Ser vi på lek og læring i sammenheng, ser vi at barns sosiale kompetanse har betydning for deres faglige prestasjoner senere i skolen. Barn som har vansker med deltagelse, vil ha mindre muligheter til den sosiale utviklingen som samspillet i leken gir. Lek og samvær bidrar til prososial

utvikling, evnen til å ta kontakt og lytte til andre. Berit Bae legger vekt på viktigheten av en *anerkjennende væremåte*, gjennom gode relasjoner mellom barn og voksne.

I det sosiokulturelle læringssynet ansees språket som det viktigste redskapet for tilpassing av kulturelle koder og felles kunnskaper. Språket er grunnlaget for personlig introspeksjon, kontroll, selvrefleksjon og bevissthet. Kommunikasjonsorientert pedagogikk har fått stor oppmerksomhet de siste årene. Elevene skal samarbeide, de skal øve på å uttrykke seg muntlig, og oppfordres til prosessorientert skriving. Målet er tilpasset opplæring, hvor alle elever skal strekke seg mot den *proksimale utviklingssonen*.

Fagområdene i rammeplanen og lærerplanene i fag i grunnskolen

Da rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver ble revidert i 2006, ble det lagt vekt på å se sammenheng mellom barnehagens rammeplan og skolens læreplaner. Nå er det derfor god sammenheng mellom rammeplanen og skolens læreplaner.

Både rammeplanen og Kunnskapsløftet peker på betydningen av språklig, sosial og kulturell kompetanse. Selv om det er

Ordinær fagfordeling i grunnskolen	Fagområder i rammeplanen
Religion, livssyn og etikk	Etikk, religion og filosofi
Samfunnsfag	Nærmiljø og samfunn
Kunst og håndverk, musikk	Kunst, kultur og kreativitet
Matematikk	Antall, rom og form
Norsk	Kommunikasjon, språk og tekst
Naturfag	Natur, miljø og teknikk
Kroppøving, Mat og helse	Kropp, bevegelse og helse

ulike målformuleringer, er de syv fagområdene som blir presentert i rammeplanen i stor grad de samme som barn senere vil møte igjen som fag i skolen. Det er derfor en utfordring for førskolelærere og lærere i Bergen å kjenne til sammenhengen mellom fagområdene og fagene i henholdsvis barnehagen og grunnskolen, og ikke minst å sikre at barna opplever sammenheng og progresjon i læringsinnholdet.

Konsekvens: Behov for felles møteplasser for ansatte i barnehage og skole i Bergen

En forutsetning for samarbeid og sammenheng er at de ansatte i barnehagen og skolen kjenner til hverandres syn på oppvekst, lek og læring, og at de også vet hvilke arbeidsmetoder som brukes. Erfaringer fra prosjektet *Barnehage + skole = sant!* viser at ansatte i barnehage og skole

har lite kunnskap om hverandres fagfelt (Kunnskapsdepartementet 2010). Selv om barnehagen og skolen har forandret seg vesentlig over årene, blant annet vises det til at barnehagen i 2006 ble del av utdanningsløpet, er uvitenheten stor. I prosjektet som danner grunnlaget for denne planen ble det tidlig klart at både førskolelærere og lærere hadde oppfatninger av hverandre roller, hverandres hverdag og hverandres institusjoner som var modne for justeringer.

Planen gir følgende føringer:

- Felles kompetansetiltak for førskolelærere og lærere i Bergen
- Felles møteplasser for drøfting av grunnlaget for samarbeid (jfr. del I i denne planen)

DEL II. INFORMASJON OM HVORDAN SAMARBEIDET SKAL SKJE I BERGEN KOMMUNE

I den faglige delen av denne planen konkluderes det med at felles møteplasser mellom førskolelærere og lærere er nødvendig. Det er behov for å klargjøre og drøfte og informere om barnehagens og skolens mandat, målsettinger, innhold, arbeidsmåter og resultat. Det er nødvendig å ha arenaer for å drøfte forhold knyttet til syn på barn, syn på læring og syn på profesjonene. Det er også hensiktsmessig å ha møteplasser for å iverksette og utvikle tiltakene. Bergen kommune vil gjennom følgende

føringer og praktiske tilrettelegginger sikre og utvikle samarbeid, sammenheng og overgang mellom barnehage og skole:

1. Kompetanseheving

Bergen kommune mener at økt kunnskap om førskolelærer og læreres felles faglige ståsted vil føre til større respekt for hverandres arbeid, ansvar og mandat. En felles dag for kompetanseheving innenfor fellestrekk fra Rammepplan

Tiltak	Tidspunkt	Medvirkende	Ansvar
1. Kompetanseheving	September	1. trinns pedagoger og førskolelærere som arbeider med de eldste barna i barnehagen Rektor, avdelingsleder 1.-4. trinn og styrer	Fagavdeling barnehage og skole (Seksjon skole og Seksjon barnehage)
2. Arenaer for diskusjon og refleksjon (bydelvisse møter)	Oktober	Avdelingsleder 1.-4. trinn og en representant fra barnehagen som arbeider med de eldste barna	Områdeleder i samarbeid med Fagavdeling barnehage og skole
Besøk i løpet av skoleåret	Oktober - Mai	SFO-leder, 1. trinns pedagoger og førskolelærere som arbeider med de eldste barna	Avdelingsleder 1.-4. trinn og/eller SFO-leder og styrer i barnehagen
3. Informasjons-overlevering fra barnehage til skole	Oktober	Avdelingsleder 1.-4. trinn, SFO-leder og styrer i barnehagen	Avdelingsleder 1.-4. trinn og styrer i barnehagen

og Kunnskapsløftet vil kunne brukes til beste for barna og barnas overgang fra barnehage til skole.

Praktisk tiltak og ansvar

Fagavdelingen for barnehage og skole vil årlig invitere til felleskurs for 1.trinnspedagoger og førskolelærere som arbeider med de eldste barna. Kurset avholdes i **september**.

2. Arenaer for diskusjon og refleksjon

Barn som er forberedt på hva som venter dem mestrer skolesituasjonen bedre enn andre barn. Barn trenger først og fremst forståelse for samspillet, kulturen og reglene som kjennetegner skolen. Dette krever et samspill mellom førskolelærere, foreldre og lærere. Sammen må de hjelpe barna som trenger det, å bli kjent med, forstå og bruke både samspillsregler og

praktiske rutiner. Barnet bør få møte og snakke med andre barn som har erfart overgangen og skolestarten, allerede før det begynner i skolen. Småskoleelever har stor legitimitet blant barnehagebarn. Førstehåndserfaringer som småskoleelever opplever, formidles til barnehagebarn med troverdighet. Kommunikasjon kan eksempelvis skje ved at elever på første trinn får besøke sin tidligere barnehage.

Praktiske tiltak og ansvar

Områdeledere og representanter for Fagavdeling barnehage og skole vil i etterkant av samlingen for 1. trinnspedagoger og førskolelærere innkalle til samarbeidsmøte for skoler og tilhørende barnehager i skolekretsen. Møtet avholdes i **oktober**. Punktene under er obligatoriske, et *minimum av aktiviteter* som skal gjennomføres knyttet til overgang barnehage og skole. Skolene og barnehagene har i dette møte også frihet til å utvide samarbeidet etter eget ønske.

Agenda for møtet:

1. Refleksjon og diskusjon over aktuelle tema.
2. Planlegge møtedatoer i løpet av skoleåret for å sikre følgende punkter:
 - a. Bli kjent med det fysiske miljøet: klasserom, toaletter og skole bygg
 - b. Kjennskap til hvem læreren er
 - c. En forståelse av hvilke aktiviteter som skjer i skolen, hva man gjør der
 - d. Lære hvordan ting foregår på skolen, om oppførsel, regler og system
3. Sette møtedato for overlevering av informasjon for det enkelte barn.

3. Informasjonsoverlevering fra barnehage til skole

Barnehagene kjenner gjennom daglig arbeid og kartlegging barnas utvikling og ståsted. Ved å ha god sammenheng i overlevering av informasjon kan man i større grad legge til rette for et helhetlig opplæringsløp som ivaretar

enkeltbarnets behov. Det er viktig at barnet får mulighet til å bygge videre på kunnskap, erfaringer og ferdigheter fra barnehagen inn i skolen.

Praktiske tiltak og ansvar

Rektor/avdelingsleder har ansvar for innkalling til møte for informasjonsoverlevering. (Dato for møtet er satt i **oktober**. Se pk 2.)

Hovedfokus for møtet skal være barn med ekstra utfordringer. Eksempelvis barn med sosiømosjonelle vansker, språkvansker, matematikkvansker og barn med minoritetsbakgrunn som har utfordringer i norskopplæringen. Gjeldende kartleggingsmateriale/observasjons skjema brukt i barnehagen, overleveres skolen.

Kilder

Aukland i Kvello (2010). *Barnas Barnehage 1*. Gyldendal Norsk Forlag
Brostrøm. *Tilpasning, frigjøring og demokrati*. I Første Steg 02/2009
Hognes, Angell & Nordtømme (2010). *Barnehagens hverdagsliv*. Fagforbundet
Kunnskapsdepartementet. *NOU 2010:8. Med forskertrang og lekehyst*.
Utdanningsforbundet (2004). *Barnehagen – sammenhengen med utdanningssystemet*. Utdanningsforbundet

Vedlegg: Styringsdokumenter gjeldende for barnehage og skole
Kunnskapsdepartementet (2011). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Revidert utgave. Oslo
Kunnskapsdepartementet (2008). *Fra eldst til yngst. Samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole*. Oslo.
Stortingsmelding nr. 30 (2003/2004). *Kultur for læring*. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet
Stortingsmelding nr. 16 (2006/2007) *... og ingen stod igjen. Tidlig innsats for livslang læring*. Oslo:
Kunnskapsdepartementet
Stortingsmelding nr. 31 (2007/2008). *Kvalitet i skolen*. Oslo:
Kunnskapsdepartementet.
Stortingsmelding nr 41 (2008/2009). *Kvalitet i barnehagen*. Oslo:
Kunnskapsdepartementet
Utdannings- og forskningsdepartementet (2005). *Kunnskapsløftet – læreplan for grunnskolen og videregående opplæring*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

